

Motion till riksdagen 2005/06:Fi229

av Peter Eriksson m.fl. (mp, -)

Social ekonomi – en sektor med möjligheter

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	3
4	Vad är social ekonomi?	3
4.1	Påvisare, pionjär, visionär och utförare	4
4.2	Organisationsformer.....	5
5	Åtgärder för att förbättra förutsättningarna för den sociala ekonomin.....	5
5.1	Synliggörande	5
5.2	Intäktssystem.....	6
5.3	Finansiering.....	6
5.4	Lagen om offentlig upphandling	7
5.5	Skattelagstiftning.....	7
5.6	Arbetsmarknad	8
5.7	Bättre förutsättningar för volontärer.....	9

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör ta initiativ för att utveckla stöd och samverkansformer för kunskapsspridning och utvecklingsstöd för den sociala ekonomin.¹
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall verka för att sociala redovisningar blir en självklarhet inom all offentlig och privat verksamhet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen låter utreda möjligheterna att skapa ett fungerande system för lån, mikrokrediter, investeringsfonder och bidrag till utvecklandet av den sociala ekonomin.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagen om offentlig upphandling bör ses över.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör utveckla stödfunktioner som kan utbilda och stärka de offentliga upphandlarna.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att se över hur skattelagstiftningen kan reformeras på ett sätt som bättre tar till vara den sociala ekonomins intressen.²
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Arbetsmarknadsverket bör få i uppdrag att arbeta aktivt med sociala företag och den sociala ekonomin som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument.³
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall vidta åtgärder för att förbättra möjligheterna för volontär verksamhet.

¹Yrkandena 1 och 3 hänvisade till NU.

²Yrkande 6 hänvisat till SkU.

³Yrkande 7 hänvisat till AU.

3 Inledning

Miljöpartiet de grönas grundsyn är att människan är aktiv och skapande och vill och kan ta ansvar. Varje människa har positiva utvecklingsmöjligheter. Det är viktigt att samhällets institutioner underlättar för människor att ta egna initiativ och utnyttja sin skaparkraft. Den sociala ekonomin är en sektor som i hög grad är resultatet av individers vilja att skapa och förändra.

Utvecklingspotentialen inom den sociala ekonomin är stor i Sverige och de potentiella samhällliga vinsterna stora. Inom den sociala ekonomin får människor möjlighet att använda sin kreativitet och initiativförmåga för att skapa en verksamhet som kommer andra till del. Människor ges möjlighet att utvecklas i gemenskap, och engagemang i enskilda organisationer är ofta ett slags skola i demokrati. Socialt företagande ger arbetstillfällen, ofta även för människor som har svårt att klara konkurrensen på den reguljära arbetsmarknaden.

Den sociala ekonomin har länge behandlats styvmoderligt av den politiska världen. I samhällsdebatten diskuteras ofta endast den offentliga sektorn och den privata, den tredje sektorn, social ekonomi, får ingen plats. I propositioner och utredningar görs sällan analyser av vilka konsekvenser förslag kan få för den sociala ekonomin. I denna motion presenterar Miljöpartiet en rad förslag för att ta bort en del av de hinder som finns för organisationernas verksamhet. Miljöpartiets förslag visar på sätt att öka den sociala ekonomins möjligheter att existera självständigt och att stärka sektorns strukturer. I denna motion har vi valt att främst behandla den sociala frivilligsektorn.

Miljöpartiet har under det senaste året träffat representanter för den sociala ekonomin under en rad seminarier runt om i landet. Förslagen som presenteras i denna motion är resultatet av en omfattande dialog med aktörerna om hinder för sektorns utveckling och lösningar på de problem som aktörerna själva fört fram.

4 Vad är social ekonomi?

Begreppet social ekonomi är ett samlingsnamn för en mängd olika verksamheter och en mångfald av organisationsformer. Gemensamt för alla verksamheter är att de har ett samhälleligt mål för sin verksamhet där den ekonomiska delen och eventuell vinst endast är ett medel för att uppnå detta. Inom den sociala ekonomin förekommer såväl frivilligt arbete som professionellt arbete, dvs. både volontärer och anställda.

Den sociala ekonomins roll bör vara lika uppmärksammas som den offentliga och den privata sektorn är. Det går inte att dra någon tydlig gräns mot de två etablerade sektorerna utan den sociala ekonomin verkar mellan och i samverkan med de båda. Man kan säga att den sociala ekonomin har en överlappande roll. Den sociala ekonomins verksamheter uppstår ofta när den offentliga sektorn, eller det lokala privata näringslivet, brister eller drar sig ur sitt

Fel! Okänt namn på

åtagande i ett lokalt område. Vad som kännetecknar innehållet i verksamheten beror på de behov som finns i lokalsamhället.

Oavsett hur verksamheten bedrivs behöver organisationerna ekonomiska medel för att kunna arbeta och utvecklas. Traditionellt har man skapat tillgång till kapital genom t.ex. insamling, sponsring, försäljning och annan affärsverksamhet. På senare tid har bidrag från offentlig sektor och EU:s struktur-fonder blivit viktiga källor till kapital för många aktörer.

I Sverige finns en lång tradition av att organisera sig för att främja sociala mål. Kyrkan organiserade mycket tidigt läs- och skrivundervisning, eftersom man hade som ambition att alla skulle kunna läsa bibeln. Den sociala ekonomin har en stor spännvidd, det rör sig om allt från stora traditionella organisationer som Röda Korset till enskildas initiativ som t.ex. klassmorfar. Det kan handla om företag som Ersta sjukhus, friskolor eller kooperativ av olika slag.

4.1 Påvisare, pionjär, visionär och utförare

Den sociala frivilligsektorns roll och möjlighet i samhället brukar beskrivas genom fyra hörnstenar: påvisare, pionjär, visionär och utförare. Alla delar är mycket viktiga för samhällsutvecklingen i stort:

- *Påvisare*. Organisationerna har en roll att synliggöra konsekvenser av politiska beslut och andra förändringar i samhället.
- *Pionjär*. Många möter nya behov hos olika grupper i samhället som riskerar att hamna i utsatthet. Genom en fri hållning kan man snabbt fånga upp detta och även mobilisera människors engagemang.
- *Visionär*. Organisationerna har sin grund i en ideologi. Genom detta bidrar man även till en etisk och ideologisk debatt och det framtida samhället.
- *Utförare*. Organisationer bedriver verksamhet som komplement eller ersättning till det offentliga. Detta ger en ökad möjlighet till valfrihet och på så sätt kan organisationerna bidra till att bl.a. utstötta människor smidigt kan återgå till samhällets gemenskap.

Vilken typ av verksamhet som växer fram på en plats beror på vilka förutsättningar som råder. I norra Sverige ser vi intressanta exempel på hur invånare vänt en negativ utveckling i glesbygden. Avfolkningen har på vissa håll lett till att vårdcentraler koncentreras till tätorter och till att matvarubutiker ersätts med externa köpcentrum nära tätbefolkade områden. Bränslestationer läggs ned trots att invånarna i stort sett är beroende av bilen. För att vända utvecklingen har invånare i näraliggande byar då gått samman och startat vårdcentraler, affärer och bränslestationer i alternativ driftsform, ofta med god lönsamhet. Genom dessa verksamheter ökar också intresset för att stanna kvar på orten.

I storstäderna är problemen av en annan karaktär: den sociala utsattheten i form av bl.a. ensamhet, hemlöshet och stor psykisk press. När organisationer startas och påvisar behoven visar det sig i många fall att behoven var än större än man trodde.

4.2 Organisationsformer

Verksamheterna i den sociala ekonomin bedrivs i en mängd olika organisationsformer. Det kan vara ideella eller ekonomiska föreningar, stiftelser, gemenskapsföretag eller aktiebolag. Gemensamt är att de drivs av en idé och inte av strävan efter ekonomisk vinst.

Även de verksamheter som bedrivs i bolagsform har sociala målsättningar. Det finns i dag flera sociala frivilligorganisationer som bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform. Bolagen har ofta skrivit in i bolagsordningen att vinstutdelning inte får ske, utan att eventuell vinst ska återinvesteras i verksamheten.

5 Åtgärder för att förbättra förutsättningarna för den sociala ekonomin

Individens vilja till att själva bidra med frivillig kraft i samhället behöver uppmuntras och förstärkas. Vi tror att alla människor vill göra en insats för sina medmänniskor. Den sociala ekonomin och frivilligsektorn har här en stor roll att fylla. Det behöver utvecklas fler alternativ i både privat och offentlig sektor i Sverige – för en bättre välfärd och ett bättre fungerande samhälle med större mångfald utifrån människors olika behov.

Miljöpartiet anser att den sociala ekonomin utgör en egen sektor, som verkar mellan och i samverkan med den offentliga sektorn och den privata. Dagens lagar och förordningar är dock utformade för de två traditionella sektorerna. Således stöter aktörer inom den sociala ekonomin på problem som skiljer sig från både offentligt och privat driven verksamhet.

5.1 Synliggörande

Om den sociala ekonomins roll och potential uppmärksammas och tas på allvar kan den bidra enormt till samhällets utveckling på många sätt, genom verksamheten man bedriver men också genom de arbetstillfällen som skapas. Regeringen bör utveckla stöd och samverkansformer för kunskapsspridning och utvecklingsstöd.

Miljöpartiet anser att regeringen bör verka för att all verksamhet, såväl offentlig som privat, blir skyldig att göra sociala redovisningar, på samma sätt som ekonomiska redovisningar och miljöredovisningar är en självklarhet i dag. Sociala redovisningar visar på hur humankapitalet utvecklas i och kring en organisation. Även små företag som inte bedriver en social verksamhet kan synliggöra, både för sig själva och omvärlden, på vilket sätt de bidrar socialt till samhällsutvecklingen.

Verksamheter inom den sociala ekonomin vars grundläggande syften är sociala, kan få sitt samhällsbidrag synliggjort på ett mycket tydligt sätt genom

Fel! Okänt namn på

dessa redovisningar. Många verksamheter av denna typ kan vid en snabb anblick förefalla kostsamma, men genom sociala redovisningar ser man de långsiktiga samhälleliga (samhällsekonomiska) vinsterna. I dag kan en intresserad konsument få reda på ett företags ekonomiska situation och hur de hanterar sin miljöpåverkan, men inga andra etiska dimensioner.

5.2 Intäktsproblem

När ekonomin är sämre för den offentliga sektorn ökar ofta behoven av den sociala ekonomin. Men eftersom ekonomin blir sämre blir också möjligheterna för aktörerna inom den sociala ekonomin att få finansiellt stöd från offentligt håll mindre. Alltför ofta ges offentligt stöd som projektbidrag eftersom man inte vill binda upp sig för utgifter flera år in i framtiden. Detta gör att verksamheter riskerar att bli kortsiktiga och organisationerna har svårt att arbeta utifrån en långsiktig verksamhetsutveckling. Detta är några av de grundläggande förutsättningar som aktörerna inom den sociala ekonomin har att verka utifrån. Miljöpartiet anser att spelreglerna för denna sektor måste bli tydligare och mer anpassade efter sektorns specifika förutsättningar.

5.3 Finansiering

Möjligheterna till krediter och lån till den sociala ekonomins aktörer måste också stärkas. Miljöpartiet föreslår att en utredning ser över detta för att få ett fungerande system för lån, mikrokrediter och bidrag till utvecklandet av den sociala ekonomin. I dag är det väldigt svårt för människor som har en idé om en verksamhet att få tag på eget kapital för att sätta i gång projekt. Det är vanligt att man exempelvis vill starta ett kooperativ som ska gå plus minus noll, snarare än med vinst. Samhällsekonomiskt kan det dock vara en tydlig vinst om de aktiva går från socialbidrag till arbete. Bankerna är dock inte intresserade av att låna ut pengar till en verksamhet som inte kommer att gå med vinst. Miljöpartiet anser att lokala kreditinstitut bör främjas genom att staten ger samma stöd och garantier till dessa som till de traditionella bankerna.

Denna utredning bör också utreda förutsättningarna för investeringsfonder för den sociala ekonomin. Exempel på tidigare satsningar som gett goda resultat är det lokala entreprenörsstödet som delades ut via länsstyrelserna 2003–2004, och de lokala projektstöden som administreras av EU. Dessa satsningar syftade till att stödja lokala initiativ till nya verksamheter inom den sociala ekonomin. Miljöpartiet anser att man borde ta till vara de positiva erfarenheter som gjordes i och med dessa projekt och undersöka om man kan genomföra liknade satsningar inom en snar framtid, eller om man kan hitta en bra form för ett mer kontinuerligt stöd.

5.4 Lagen om offentlig upphandling

Den offentliga upphandlingen skulle kunna användas mer aktivt för att stödja den sociala ekonomin. I dag är det dock svårt för små organisationer, liksom för alla små näringsidkare, att vara med och tävla om offentliga kontrakt på grund av den svåra upphandlingslagstiftningen. Lagen om offentlig upphandling, LOU, bör ses över i ljuset av dessa svårigheter.

Relationen mellan lagen om offentlig upphandling och verksamhetsstöd bör också genomlysas. Ett vanligt problem för organisationer är att få delta i upphandlingsförfaranden samtidigt som man får offentliga bidrag, verksamhetsstöd. Kommunerna är nämligen ofta oroliga för att de på det sättet åsidosätter konkurrensneutraliteten som LOU kräver.

Redan med dagens upphandlingsregler kan myndigheter och kommuner ställa krav på att företag ska anställa långtidsarbetslösa, funktionshindrade eller invandrare för att komma i fråga för en upphandling. I och med de nya upphandlingsreglerna kommer troligen dessa möjligheter att öka än mer. Problemet i dag är dock att de som jobbar med upphandling är osäkra på vad som gäller och hur lagen kan utnyttjas för att stödja sociala ändamål. För att komma till rätta med detta måste det finnas stödfunktioner som kan utbilda och stärka de offentliga upphandlarna och öka kunskapen om hur sociala hänsyn kan tas vid upphandlingarna. Detta är mycket viktigt för att riktiga jobb ska kunna skapas för dem som i dag står utanför arbetsmarknaden. Nämnden för offentlig upphandling bör få detta uppdrag.

Den översyn vi här föreslår bör också utreda om även tjänster måste upphandlas, eftersom det finns anledningar till att välja andra vägar. Varor måste och bör av olika skäl alltid upphandlas, men är det nödvändigt vad gäller tjänster? Miljöpartiet anser exempelvis att det ibland kan vara bättre att låta den enskilde själv bestämma var den vill bli rehabiliterad eller var den vill arbetsträna. Tjänster som missbruksvård, rehabilitering, arbetsträning, hemsjukvård, hemtjänst, barnomsorg, äldreomsorg och familjerådgivning är tjänster som inte nödvändigtvis ska upphandlas och styras av politiska och ekonomiska val. Miljöpartiet anser att möjligheterna att i större utsträckning låta människor vara delaktiga i denna process bör undersökas. Värmdö kommun har gjort intressanta vägval i dessa frågor. Där delaktighet är viktigt sker ingen upphandling utan tjänster som t.ex. äldreomsorg, ungdomsarbetssträning och dagligverksamhet läggs ut och blir brukarstyrda. Det behövs mer kunskap inom detta område både bland politiker och tjänstemän.

5.5 Skattelagstiftning

Den sociala ekonomins aktörer verkar många gånger under helt andra villkor än marknadens sedvanliga kommersiella aktörer. Dagens skattelagstiftning är utformad på ett sätt som på många sätt försvårar för aktörer inom den sociala ekonomin. Miljöpartiet anser därför att en parlamentarisk utredning ska tillsättas för att se över hur skattelagstiftningen kan reformeras på ett sätt som bättre tar till vara den sociala ekonomins verksamheter. Jämförelse kan göras

Fel! Okänt namn på

med flera länder i södra Europa som har en positiv särlagstiftning för den sociala ekonomin tack vare dess unika kvaliteter utan vinstmotiv.

Synen på vinst i olika typer av organisationer behöver ses över. Miljöpartiet har, tillsammans med regeringen och Vänsterpartiet nyligen samarbetat om propositionen *Aktiebolag med särskild vinstutdelning* till riksdagen. Miljöpartiet lyckades här driva igenom att aktiebolag inte ska behöva gå med vinst. Men översyn behövs inte enbart av aktiebolagen utan även andra organisationsformer som ekonomiska föreningar, ideella föreningar, stiftelser och handelsbolag. För ideella föreningar t.ex., skapar gällande lagstiftning stora problem. En ideell organisation får ha ett visst överskott under en begränsad tid, men den har inte möjlighet att sätta av pengar för att ha som buffert för att möta oförutsedda kostnader. En möjlig lösning på detta problem skulle kunna vara att göra det möjligt för dessa aktörer att sätta av pengar i en investerings- eller periodiseringsfond. Vi anser att den parlamentariska utredning som tillsätts ska undersöka hur hänsyn kan tas till vilka behov av överskott som finns beroende på verksamhet, inte enbart vinstutdelning i sig.

Negativ skatt i stället för offentliga bidrag bör också utredas i detta sammanhang. Med negativ skatt menas att vissa organisationer får vissa möjligheter till skatteavdrag eller skattelättnader, exempelvis genom sänkta arbetsgivaravgifter.

Även skattereglerna för utdelning från stiftelser bör ses över. Många stiftelser bildades när behoven såg annorlunda ut och har som syfte att dela ut medel under förutsättningar som inga aktörer i dag har möjlighet att uppfylla. I dag är det svårt att få användning för dessa medel.

Många frivilligorganisationer som sysslar med social verksamhet finansierar sina insatser delvis genom andrahandsförsäljning. Enligt nuvarande lagstiftning är försäljningen momsbeskattad eftersom det inte är ordinarie verksamhet. Detta innebär att vinsten på försäljning kan ätas upp av moms. Miljöpartiet anser att moms på andrahandsförsäljning ska försvinna om intäkterna oavkortat går till social verksamhet. Därför anser vi att möjligheten till en momsbefrielse av detta slag bör undersökas i den utredning vi här föreslagit.

5.6 Arbetsmarknad

Den sociala ekonomin och det sociala företagandet kan spela en viktig roll för att skapa ett samhälle där alla får plats och där utveckling och entreprenörskap med sociala förtecken tillåts blomstra och utvecklas. I Europa och lokalt på platser i Sverige har också den sociala ekonomin visat sig vara ett mycket effektivt sätt att skapa arbetstillfällen och integrera socialt utsatta grupper på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsverket bör få i uppdrag att arbeta aktivt med sociala företag och den sociala ekonomin som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument.

5.7 Bättre förutsättningar för volontärer

Miljöpartiet ser människan som aktiv och kreativ och anser att personer som vill engagera sig frivilligt för att göra en insats för andra ska uppmuntras. De gör viktiga insatser för allas vårt samhälle. Därför vill vi se ett antal åtgärder som gör det lättare för människor att göra insatser som volontärer.

Ett mycket lyckat initiativ som tagits på senaste tid är startandet av Volontärbyrån. Volontärbyrån förmedlar kontakt mellan volontärer och frivilligorganisationer framför allt i Stockholm, främst genom hemsidan www.volontarbyran.se. Verksamheten har varit mycket framgångsrik och man har nått nya grupper som t.ex. många unga, som annars inte engagerar sig volontärt i så stor utsträckning.

Det ska finnas en tydlig möjlighet att få vara volontär under en rimlig tid och omfattning utan att man som person ska riskera att förlora sin pension, socialbidrag eller arbetsmarknadsstöd eller sjukersättning. I dag finns det kommuner som drar in det ekonomiska stödet när man är aktiv i en organisation. Samma rättigheter som för politiska arbeten bör gälla. Alla har rätt till sin fritid!

Många verksamheter inom den sociala ekonomin ger människor som står långt från den gängse arbetsmarknaden en möjlighet att finnas med i ett sammanhang. Vi ser detta som ett mycket viktigt bidrag till välfärden. Men för vissa grupper är det på grund av regler i socialförsäkringarna svårt att få engagera sig. Till exempel är det svårt för personer som har full sjukersättning att engagera sig som volontärer eller studera annat än i mycket begränsad omfattning, utan att en biståndsbedömning görs av Försäkringskassan.

Miljöpartiet anser naturligtvis att det är av största vikt att människor som på grund av sjukdom, arbetshandikapp eller annat tvingas vara borta från den reguljära arbetsmarknaden, så snart förutsättningarna finns, får möjlighet att återinträda. Det är av stor vikt att man ges möjlighet att arbeta i den utsträckning man är förmögen, om det så bara rör sig om ett par timmar i veckan.

I det fördjupade samarbete som vi vill se mellan arbetsförmedlingarna och Försäkringskassan ska som en naturlig del ingå hur man kan underlätta för dem som vill verka volontärt inom den sociala ekonomin. De myndigheter som arbetar med arbetsmarknadsåtgärder, hälsofrämjande samt hanterar sjukskrivningar och förtidspensioner måste få ett tydligare uppdrag att samverka i syfte att underlätta för dem som vill verka i den sociala ekonomin.

I dag bygger många verksamheter inom den sociala ekonomin på att enskilda individer får biståndsbedömning, vilket är både tidskrävande och hämmande för den personliga utvecklingen för många individer. Speciellt människor med psykiska funktionshinder behöver enklare vägar och minskad byråkrati.

Miljöpartiet vill ha ökade möjligheter för volontärer i skolverksamheten som kan hjälpa till med bl.a. läxläsning. Det har funnits och finns ett motstånd från bl.a. fackliga organisationer till att skolorna erbjuder volontärarbete. Samma problematik har framträtt när det gäller volontärer inom sjukvården, då det rört sig om människor som vill komma och leka med barn på barnsjukhus. Från fackens sida har man tagit upp ansvarsfrågan: vem är ansvarig om

Fel! Okänt namn på

något händer? Motståndet mot volontärer handlar troligen delvis om en rädsla för att jobb ska försvinna. Det kan dock förhindras med tydliga spelregler. Miljöpartiet vill därför att regeringen vidtar åtgärder för att förbättra möjligheterna för volontär verksamhet av detta slag inom offentlig verksamhet.

Stockholm den 30 september 2005

Peter Eriksson (mp)

Maria Wetterstrand (mp)

Leif Björnlod (mp)

Barbro Feltzing (mp)

Lotta Hedström (mp)

Ulf Holm (mp)

Mona Jönsson (mp)

Claes Roxbergh (mp)

Ingegerd Saarinen (mp)

Lars Ångström (mp)

Mikaela Valtersson (mp)

Åsa Domeij (mp)

Gustav Fridolin (mp)

Helena Hillar Rosenqvist (mp)

Mikael Johansson (mp)

Jan Lindholm (mp)

Yvonne Ruwaida (mp)

Karin Svensson Smith (-)